

*The Grammar of Possessivity in South Slavic Languages:
Synchronic and Diachronic Perspectives.* Ed. Motoki Nomachi.
Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University, 2011. – 143 p.

Посесивност је појам који врло тешко подлеже дефинисању, што већ у самом уводу¹ констатује уредник овог зборника Мотоки Номачи (Motoki Nomachi). Постоји спектар значења која се могу сматрати посесивнима у различитој мери, док се сама посесивност на синтаксичном новоу изражава разноврсним средствима. Поред тога, типично посесивне конструкције обично могу да изразе и друга значења. Стога ни не чуди што на ову тему и поред дуге историје њеног проучавања још увек има доста новог да се каже.

Након садржајног увода уредника зборника, у коме се може наћи основна информација о истражености предмета овог зборника – посесивности у јужнословенским и словенским језицима уопште, као и о садржају књиге, следи укупно шест радова, који су груписани у три поглавља, од којих свако има за предмет друкчији вид посесивности: 1) *Nominal possession in synchrony and diachrony* – номиналну посесивност (нпр. *Владина књига, његова књига*); 2) *Predicative possession and its structural changes* – предикатску посесивност (типа *Влада има књигу*); и 3) *External possession and its unity and diversity* – екстерну посесивност (нпр. *Влади су украли књигу*).

Прво поглавље почиње радом Ранка Матасовића (Ranko Matasović) под насловом *Slavic possessive genitives and adjectives from the historical point of view*. У овом краћем чланку аутор даје основну информацију о пореклу и историјском развоју двају конкурентних морфолошких средстава за изражавање номиналне посесивности у

¹ “There is a tendency to consider the notion of possession as something universal and self-evident, but in fact it is notoriously difficult concept to define.” (Foreword, стр. 1).

словенским језицима – посесивних придева и посесивног генитива. С обзиром на то да у данашњим словенским језицима присвојни придеви углавном испољавају низ ограничења у употреби и грађењу, аутор представља њихове некад знатно шире синтаксичке могућности на основу старијег словенског језичког материјала, махом западно- и источнословенског, премда истиче да им је и тада сфера употребе била нешто ужа него код присвојног генитива (присвојни придеви нису се, на пример, градили од именица које не означавају бића, од именица у множини итд.) Па ипак, аутор закључује да присвојни придеви нису словенска иновација, с обзиром на то да је од три оригинална суфикса за њихово грађење (*-ov/-ev*, *-in -il/-jъ*) барем суфикс **-il/-jъ* наслеђен из праиндоевропског језика. Такође, с обзиром на то да се генитив користио за исказивање посесивности у свим индоевропским језицима, као и то да се сви словенски посесивни суфикси могу довести у везу с генитивним наставцима, аутор закључује да је и генитив морао бити изворно средство за изражавање номиналне посесивности, наслеђено из праиндоевропског. Аутор ипак не даје одговор на питање које је од двају конкурентних средстава за изражавање посесивности старије, и закључује да је могуће да су оба постојала паралелно и односила се на различите типове номиналне посесивности.

Затим, у оквиру првог поглавља, следи рад Софије Милорадовић под насловом *Способы выражения притяжательности в сербских народных говорах на фоне аналитизации*. У овом раду аутор се бави двама конструкцијама, нетипичним за српски стандард: конструкцијом с предлогом *од* и конструкцијом с посесивним дативом. Значајно за овај рад је то што аутор, осим што даје преглед географских области у којима се ове конструкције јављају, даје и интересантне примере семантичког и синтаксичког контекста њихове појаве, те тако попуњава празнину везану за слабију проученост балканизма и аналитизма у српском језику као периферном члану балканског језичког савеза.

Друго поглавље почиње радом *The development of predicative possession* аутора Јасмине Грковић-Мејџор. Чланак има за предмет развој трију прасловенских конструкција за изражавање предикативне посесивности – оригиналне индоевропске *mihi est* (типа *Он ми је браћ*), *habeo* (*Имам браћ*) и локативне *у + ген.* (нпр. руски *У меня есть брат*). Аутор претпоставља да је услед прелаза прасловенског језика у тип активног језика дативна конструкција почела да сужава употребу, тако да су словенски језици морали да изаберу

једну од две преостале посесивне конструкције. У руском је данас доминантна локативна конструкција, док се за глагол *иметь* може рећи да је задржао своју оригиналну употребу, и изражава апстрактну посесивност и користи се у фразеологизмима, тако да је стандардни руски данас једини остао језик *esse* у домену предикативне посесивности. У западним и јужним словенским језицима доминантну улогу преузима конструкција *habeo*, која постепено почиње да се користи и за власништво. Украјински и белоруски представљају прелазне типове с подједнако заступљеним обема посесивним конструкцијама. Аутор подвлачи ареалне утицаје несловенских језика у овом избору (германских језика на западнословенске, балканских језика, пре свега латинског и романских дијалеката, на јужнословенске, као и конвергентни развој локативне конструкције у источном Балтику).

Следећи чланак у оквиру овог поглавља јесте чланак Мотокија Номачија под насловом *From possession to passive: the Slovenian recipient passive through the prism of grammaticalization theory*. Појава пасива с глаголом *добити*, односно дативног пасива (енгл. *dative passive* или *recipient passive*), досада је забележена и обрађивана у многим западнословенским језицима, док се њом у словеначком језику до објављивања овога рада нико није бавио (стр. 60–63). Конструкција се састоји од субјекта у номинативу, коме у активу и пасиву одговара реципијент у дативу, глагола *добити*, пасивног партиципа и директног објекта у акузативу, коме у активу одговара такође директан објекат у акузативу, а у пасиву граматички субјекат у номинативу (нпр. словеначки *On je dobil vrnjeno le puško* ‘Враћена му је пушка’). На формалном плану словеначки језик углавном још чува конгруенцију између трпног партиципа и објекта; аутор, међутим, наводи и ретке примере где такве конгруенције нема, што указује на изванредан степен граматикализације. На семантичком плану пасивни партиципи само неких глагола могу улазити у састав ове конструкције – оних који имају значење преноса власништва, док субјекат може бити само именица која означава живо биће или персонификовани неживи појам, што указује на то да глагол *dobiti* још у великој мери чува своје лексичко значење, односно да још увек није постао прави помоћни глагол. Поредити словеначки језик са западнословенским језицима, аутор долази до закључка да је ова конструкција у њима граматикализована у далеко већем степену, што је у складу с дужим утицајем немачког језика на западнословенске језике, из којег, како се сматра, ова конструкција и продрла у словенске језике.

Треће поглавље књиге, које се бави интерном посесивношћу, започиње чланак Љиљане Митковске (Лилјана Митковска) *Competition between nominal possessive constructions and the possessive dative in Macedonian*. У овом раду аутор се бави односом интерне посесивне конструкције (с предлогом *на*, односно њеног еквивалента с посесивном заменицом) и конкурентне екстерне посесивне конструкције с дативом личне заменице. Аутор долази до закључка да, премда је у македонском несумњиво високо развијена, конструкција с дативом преваходно служи за изражавање прототипске посесивности (делови тела, власништво, сродство), док се нешто перифернија значења чешће изражавају интерном посесивном конструкцијом, која је и иначе у македонском језику чешћа, поготово у формалнијим стиловима. Аутор сматра да је за избор дативне конструкције најважнији фактор емпатија говорника с посесором. Осим тога, дативна конструкција смешта посесора у тему реченице, а такође може изражавати ситуацију у којој радња има ефекат на посесора.

Рад *The meaning of EPCs: possessive dative and possessive locative juxtaposed* Франчишке Липовшек (Frančiška Lipovšek) бави се сферама употребе двеју конкурентних екстерних посесивних конструкција у словеначком језику: посесивне дативне и посесивне локативне конструкције (типа српски *Разбио му је нос*, односно *Ударио га је њо носу*). Аутор се ограничава на онај контекст у коме могу да се користе обе конструкције – случајеве у којима постоји метонимичан однос између посесора и објекта поседовања, и закључује да те две конструкције никако нису синонимичне. Дативна конструкција је више уобичајена кад се врши променама објекта поседовања, док је локативна више уобичајена када су у питању радње које не изазивају промене објекта поседовања – пре свега површински контакт. Премда екстерна посесивна конструкција у целини (за разлику од интерне) ставља у фокус посесора, дативна конструкција мало више истиче објекат посесивности, који је цео обухваћен радњом, док се локативна конструкција ограничава на место контакта, које путем метонимије представља у ствари целог посесора.

У чланку *Possessor and possessum as arguments of the nonpossessive predicate realized as nominative and accusative NPs in possessive relation 'body / body' part (Macedonian ~ Polish)* аутор Соња Миленковска бави се посебном врстом екстерних посесивних конструкција – конструкцијама с прелазним динамичним глаголима (типа *Мара је њоказала ноге*, где се каже не само да је Мара ноге показала већ се имплицира и да су ноге Марине), у којима се посесор (особа) и

објекат посесивности (део тела) типично изражавају номинативном и акузативном синтагмом (у раду се под „падежима“ мисли на функције које именичке синтагме врше у реченици, а не на морфолошке падеже). Аутор пореди два словенска језика која се типолошки налазе на различитим половима на скали аналитизам – синтетизам: македонски и пољски. Аутор утврђује три типа ситуација: 1) и у македонском и у пољском посесор се исказује номинативном синтагмом, док се објекат посесивности углавном исказује акузативом, али је могућ и инструментал (типа српски *Мара је млаћарала ногома*), поготову у пољском; 2) у ситуацији незгоде која се догодила посесору у номинативу, у македонском се опционо употребљава дативна повратна клитика *си*, док је одговарајућа заменица *sobie* у пољском обавезна; пољски такође уместо акузативне синтагме дозвољава локативну (типа српски *Њо ногома*); 3) у случајевима када посесор нема контролу над својим деловима тела или пак делови тела преузму контролу над њим, посесор и објекат посесивности могу заменити места у оба језика – посесор може бити исказан акузативом, а део тела номинативом (типа српски *Ноге су га довукле кући*). Аутор закључује да ове ситне разлике не могу бити типолошке природе, већ су везане за семантичку структуру одговарајућих предиката.

Зборник *The Grammar of Possessivity in South Slavic Languages: Synchronic and Diachronic Perspectives* представља леп допринос истраживању семантичке категорије посесивности у словенским језицима, поготову кад се има у виду да су теме појединих радова обухватиле и неке од мање обрађиваних посесивних конструкција, као и да интерпретација појава везаних за посесивност одражава резултате најновијих научних истраживања и теоријских претпоставки.

Стефан Б. Стојановић*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику

* stefanst1@gmail.com